

Konzervativizmus je vlastne len prezlečený liberalizmus – macintyrovská argumentácia a nerelativistické, depolarizačné riešenie

*Conservatism is Merely Liberalism in Disguise –
A Macintyrian Argument and Non-Relativistic,
Depolarizing Solution*

DOI: <https://doi.org/10.54937/2026.9788056112496.99-114>

Samuel Štefan Mahút
Katolícka univerzita v Ružomberku

Abstrakt

Liberalizmus a konzervativizmus sa v súčasnom mediálnom a spoločenskom diskurze zvyknú považovať za dve protikladné politické ideológie. Vychádzajúc z filozofie Alasdaira MacIntyry je cieľom tohto príspevku jednak ukázať, že sa na kľúčové východiská súčasného konzervativizmu vzťahuje v zásade rovnaká kritika ako na súčasný liberalizmus, a jednak ponúknuť riešenie, ktoré spočíva v opustení týchto dvoch názorových pozícií smerom k budovaniu *lokálnych spoločenských* aristotelovského typu. Keďže je však budovanie takýchto spoločenských v dnešnom svete do značnej miery neuskutočniteľné, záver patrí odporúčaniu presadzovať na úrovni štátnej moci aspoň princíp subsidiarity a vyššiu decentralizáciu; ide totiž o prvé kroky v úsilí o znižovanie nežiaducej polarizácie a praktizovaného morálneho relativizmu v súčasnej spoločnosti.

Kľúčové slová: Liberalizmus. Konzervativizmus. Alasdair MacIntyre. Lokálne spoločensvá. Depolarizácia.

Abstract

In contemporary media and social discourse, liberalism and conservatism are often viewed as two opposing political ideologies. Drawing on the philosophy of Alasdair MacIntyre, the aim of this paper is, on the one hand, to show that the core principles of contemporary conservatism are open to the same criticisms as those levelled at contemporary liberalism, and second, to offer

a solution that consists in moving beyond these two positions in order to establish Aristotelian-style *local communities*. However, as establishing such communities is largely unfeasible in today's world, the conclusion recommends to at least promote the principle of subsidiarity or the decentralization of state power; these are, in fact, the first steps in the effort to reduce undesirable polarization and the moral relativism practiced in contemporary society.

Keywords: *Liberalism. Conservatism. Alasdair MacIntyre. Local communities. Depolarization.*

Len nedávno, 21. mája 2025, odišiel do večnosti Alasdair MacIntyre – dlhoročný profesor na University of Notre Dame (USA) a jeden z prominentných kritikov liberalizmu. To, čo je však o MacIntyroví menej známe je skutočnosť, že vo svojich dielach kritizoval nielen liberalizmus (a v širšom zmysle individualizmus, morálny relativizmus, sekularizáciu, kapitalizmus a moderné fungovanie štátu vôbec), ale taktiež aj konzervativizmus. MacIntyre dokonca neváhal o súčasnom konzervativizme prehlásiť, že je v „príliš mnohých ohľadoch zrkadlovým obraz toho liberalizmu, o ktorom vyhlasuje, že je jeho protivníkom“ (MacIntyre 2007, s. xv).

Toto MacIntyrovo tvrdenie vyznieva dnes, keď sa liberalizmus a konzervativizmus v mediálnom a spoločenskom diskurze skloňujú ako dve dominantné antagonické politické ideológie, prinajmenšom paradoxne. Opierajúc sa o MacIntyrovu argumentáciu však chce tento príspevok ukázať, že sa na kľúčové východiská súčasného konzervativizmu vzťahuje v zásade rovnaká kritika ako na súčasný liberalizmus, a to aj napriek ich deklarovanej rivalite. Obidve tieto názorové pozície totiž vychádzajú z moderného chápania spoločnosti, v ktorom je politika vnímaná viac ako súboj individuálnych záujmov než ako spoločné úsilie o dosiahnutie dobrého života. To má za následok nárast polarizácie a iracionality v spoločnosti. Preto, ak sa chceme vyhnúť tejto „občianskej vojne vedenej inými prostriedkami“ (MacIntyre 2007, s. 253), mali by sme, inšpirovaní MacIntyrom, zanechať liberalizmus a konzervativizmus ako dve falošné súperiace alternatívy a miesto nich hľadať radšej riešenie na úrovni *lokálnych spoločenskostí*, prípadne vo väčšom presadzovaní princípu subsidiarity a decentralizácie štátnej moci.

Aby sme túto macintyrovskú diagnostiku a návrh riešenia lepšie objasnili, predstavíme si najprv základné východiská a problémy liberalizmu. Následne sa príspevok bude venovať macintyrovej diagnos-

tike konzervativizmu ako prezlečeného liberalizmu, aby sme napokon predstavili riešenie, ktoré na uvedenú kritiku týchto dvoch politických teórií reaguje. Toto riešenie je inšpirované MacIntyrovou koncepciou *lokálnych spoločenstiev* a má aspiráciu prispieť v dnešnej spoločnosti k zníženiu polarizácie a praktizovaného morálneho relativizmu (v zmysle pozorovateľnej neschopnosti nájsť v dnešnej spoločnosti zhodu v odpovediach na zásadné otázky morálky a spravodlivosti).

Základné východiská a problémy liberalizmu

Hoci v tomto príspevku nie je priestor na obsiahnutie všetkých špecifik liberalizmu ako politickej teórie (vrátane jej rôznych variantov), princíp, na ktorom sa azda všetci zástancovia liberalizmu zhodnú, je hľadanie priestoru pre čo najúčinnšie presadzovanie slobody jednotlivcov, respektíve pre čo najširšiu realizáciu individuálnych záujmov a preferencií. Ako už bolo v minulosti spomenuté, nespornou výhodou takéhoto systému „je jeho ľahká uchopiteľnosť. Popierať totiž, že 1. racionálne bytosti majú určité záujmy (resp. túžby zamerané na budúcnosť), a že 2. chcú, aby tieto záujmy boli uspokojené, sa javí ako vrcholne neintuitívne“ (Mahút 2021, s. 86). Naopak, je nepopierateľné, že svet je plný ľudských bytostí, ktoré majú nejaké vlastné záujmy a túžia po ich uspokojení. Avšak čo v prípade, keď sa ľudia (resp. individuálne slobodne uvažujúce bytosti) vo svojich záujmoch výrazne líšia? Ako sa má štát vyrovnáť s otázkou plurality preferencií svojich občanov? Ktorý z neraz protichodných záujmov svojich občanov by mal štát uprednostniť?

Kým *etický liberalizmus* – ako jeden z dvoch dominantných variantov liberalizmu – „navrhuje vyrovnáť sa s pluralizmom v spoločnosti prostredníctvom prijatia takých princípov, ktoré odrážajú základné liberálne hodnoty“ (Bañas 2010, s. 9), druhý dominantný variant – *liberalizmus neutrality* – „navrhuje, že štát by mal ostať neutrálny ohľadne rozličných náhľadov a názorov, ktoré sa pokúšajú v rámci modernej pluralistickej spoločnosti získať podporu“ (Bañas 2010, s. 9), pretože ak by vláda uprednostnila jednu koncepciu dobrého života pred inou, prestala by k svojim občanom pristupovať ako k rovným (Dworkin 1993, s. 204).

Obidva tieto varianty sú spojené s výraznou kritikou, a to na úrovni politickej teórie i politickej praxe. Pozrime sa najprv na liberalizmus neutrality. Jeho zásadná kritika, a to aj zo strany MacIntyry, spočíva v tom, že hoci *liberalizmus neutrality* prezentuje štát ako po-

skytovateľa neutrálneho rámca pre súperenie rozličných, ba dokonca nezlučiteľných, koncepcií dobrého života, predsa len v skutočnosti favorizuje špecifickú (liberálnu) koncepciu dobrého života, aby tak mohol obhájiť aspoň základné princípy spravodlivosti.¹ Pokiaľ by totiž štát neotrasiteľne zotrval vo svojej pozícii neutrálneho, nezainteresovaného a neosobného poskytovateľa verejného priestoru, bolo by preň náročné zdôvodniť, aby za takúto „gigantickú monopolnú formu verejných služieb“ (MacIntyre 1994, s. 281) bol niektorý z jeho občanov ochotný položiť svoj vlastný život.

Inými slovami, vnútorná nekonzistentnosť liberálneho individualistického štátu je podľa MacIntyru badateľná najmä v tom, že sa na jednej strane prezentuje len ako inštrumentálny nástroj pre zvyšovanie osobného blaha svojich občanov, no na strane druhej vyžaduje aspoň od niektorých svojich občanov, aby boli „ochotní prekročiť logiku inštrumentálneho (a individualistického) zvažovania zisku a straty s ohľadom na ich prosté osobné blaho“ (Kuna 2010, s. 79). Ide napríklad o policajtov, hasičov či vojakov, od ktorých moderný štát vyžaduje, aby boli pripravení, „ak to bude potrebné – a to sa stáva pozoruhodne často – obetovať vlastné životy pri výkone svojich povinností“ (MacIntyre 1999, s. 132).

Preto ak chce štát ostať aspoň navonok liberálnym, prechádza buď od *liberalizmu neutrality* k tzv. *etickému liberalizmu*, ktorý otvorene favorizuje špecifickú (liberálnu) koncepciu dobrého života – čím ju však vnucuje aj tým, ktorí s ňou nesúhlasia, a tak „koná v priamom protiklade so základnými liberálnymi hodnotami slobody a rovnosti“ (Bañas 2010, s. 10) – alebo štát sám seba považuje za „posvätného ochrancu všetkého najhodnotnejšieho“ (MacIntyre 1994, s. 281), aby tak dokázal zdôvodniť, prečo napriek svojej deklarovanej neutralite a inštrumentálnemu charakteru vyžaduje minimálne od niektorých svojich občanov neneutrálne a neinštrumentálne konanie.

Oba varianty liberalizmu tak majú na úrovni politickej praxe spravidla rovnaké vyústenie: stav, keď je spoločnosť spravovaná podľa toho, ktorý individuálny záujem v nej získa *väčšiu silu*, respektíve podľa toho, aký je výsledok „vyjednávania súperiacich indivíduí

¹ „Je to tak preto, lebo (morálne) pravidlá (a teda aj pravidlá spravodlivosti) sú obhájiteľné len s ohľadom na nejakú koncepciu dobra, nakoľko sú nástrojom jej dosahovania. Z toho však súčasne vyplýva ... že na formulovanie politickej koncepcie spravodlivosti sa potrebujeme odvolať na určitú koncepciu ľudského dobra“ (Kuna 2010, s. 71 – 72).

rozmanitej vyjednávacej sily“ (Kuna 2010, s. 197). Slovaní jedného z „otcov liberalizmu“, Johna Locka: Pre štát „je potrebné, aby sa hýbal jedným smerom, kam ho nesie väčšia sila, ktorou je súhlas väčšiny... a tak je každý viazaný týmto súhlasom, aby sa podrobil väčšine“ (Locke, 2nd Tr. VIII, §96).

A tak sme neraz svedkami toho, že časť obyvateľstva, ktorá v spoločnosti disponuje menšou silou na presadenie vlastných záujmov (často z dôvodu jej nižšej početnosti, no nemusí to byť jediný dôvod), žije akýsi bipolárny život: na jednej strane je totiž viazaná koncepciou nejakého *spoločného dobra*, na ktorom sa dohodla väčšina (nie však členovia tejto menšiny), no zároveň sa na druhej strane snaží dosahovať svoje *osobné dobro*, ktoré vychádza z predstáv konkrétnych členov tejto menšiny o uspokojení vlastných záujmov. Na jednej strane je tak občan viazaný *právom* štátu, na strane druhej sa zas usiluje konať podľa toho, čo považuje za *morálne* správne.

Výsledkom je tak v dnešnej spoločnosti nielen nárast polarizácie a iracionálneho správania (veď ak všetko závisí od väčšej sily, prečo sa potom správať racionálne?), ale aj pozorovateľná „neukončiteľnosť diskusií“ („*the interminability of the debate*“ – MacIntyre 1988, s. 335) o zásadných otázkach morálky a spravodlivosti. Ako totiž upozorňuje MacIntyre už na prvých stranách svojho manifestačného diela *After Virtue*, v súčasných moderných štátoch, ktoré sú postavené na princípoch liberálneho individualizmu, sme svedkami diskusií, ktoré sa nielen že „naťahujú a naťahujú a naťahujú – hoci aj to je pravda –, ale že očividne k žiadnemu koncu ani dospieť nemôžu“ (MacIntyre 2007, s. 16).

Dôvodom existencie takýchto diskusií je to, že k takýmto zásadným otázkam – ako príklad MacIntyre uvádza otázku spravodlivej vojny, umelých potratov či štátom poskytovanej zdravotnej starostlivosti a vzdelávania – nielenže existujú v dnešnej modernej spoločnosti úplne protikladné argumenty, ale že tieto argumenty sú vnútorné konzistentné (závery vyplývajú z premís) a „tieto protichodné premisy sú takého druhu, že nemáme žiadny racionálny spôsob, ako porovnať jedno tvrdenie s druhým. Každá z týchto premís totiž používa úplne iný normatívny alebo hodnotiaci koncept ako ostatné,

takže tvrdenia, ktoré sa na nás vzťahujú, sú úplne odlišného charakteru“ (MacIntyre 2007, s. 16).²

Presahovalo by rámec tohto príspevku predstaviť MacIntyrov podrobný opis toho, ako sa naša spoločnosť do tohto stavu praktizovaného morálneho relativizmu (v zmysle pozorovateľnej neschopnosti nájsť v dnešnej spoločnosti zhodu v odpovediach na zásadné otázky morálky a spravodlivosti) dostala. To, čo je však na tomto mieste potrebné vziať do úvahy je najmä skutočnosť, že moderný štát, ktorý je postavený na princípoch liberálneho individualizmu, nemá prakticky žiadne iné kritérium na rozhodovanie o tom, čo je správne/nesprávne, dobré/zlé, spravodlivé/nespravodlivé než súboj rôznych (často protichodných) koncepcií dobrého života svojich občanov. Ak by moderný štát tvrdil, že má takéto zdroje (že vie povedať, čo je dobré/zlé, spravodlivé/nespravodlivé), potom popiera svoju neutralitu a rovnosť občanov, pretože uprednostňuje niektorú z koncepcií dobrého života pred inou. Jediným kritériom pre moderný štát spravovaný v duchu liberalizmu zostáva preto kritérium väčšej sily, respektíve väčšiny. Dá sa však to isté povedať aj o konzervativizme?

Konzervativizmus ako prezlečený liberalizmus

Hoci sa dnes liberalizmus a konzervativizmus zvyknú v mediálnom a spoločenskom diskurze považovať za dvoch nezmieriteľných oponentov, v macintyrovskom pohľade nejde o dve skutočné alternatívy, lež o dve tak v jadre podobné pozície, že sa o konzervativizme môžeme vyjadrovať aj ako o prezlečenom liberalizme. MacIntyre explicitne upozorňuje že súčasný konzervativizmus je v „príliš mnohých ohľadoch zrkadlovým obraz toho liberalizmu, o ktorom vyhlasuje, že je jeho protivníkom“ (MacIntyre 2007, s. xv) a že kľúčová doktrína moderných konzervatívcov „je rovnako liberálna a individualistická ako doktrína tých, ktorí sa otvorene hlásia k liberalizmu“ (MacIntyre 2007, s. 222). Čo MacIntyra k týmto tvrdeniam privádza?

Po prvé, hoci sa konzervativizmus často odvoláva na hodnoty komunity, rodiny a tradície, v skutočnosti akceptuje liberálny individu-

² Jednej z troch MacIntyrom načrtnutých tém „neukončiteľných diskusií“, otázke spravodlivej vojny, sa vo svojej monografii venoval v slovenskom politickofilozofickom diskurze Ivan Koniar (2011). Kým však MacIntyre hovorí o koexistencii nesúmerateľných protikladných argumentov v otázke spravodlivej vojny, Koniar viac upozorňuje na koexistenciu nekompatibilných teórií spravodlivej vojny, keďže každá z týchto teórií prisudzuje jednotlivým kritériám (spravodlivá príčina, legítimná autorita, proporcionalita a pod.) odlišný obsah a dôležitosť.

alizmus moderného štátu. Rozdiel je len v tom, že kým liberalizmus využíva štátnu moc na presadzovanie permissívnych právnych predpisov, konzervativizmus sa snaží „využiť tú istú moc na svoje vlastné donucovacie účely“ (MacIntyre 2007, s. xv). Príkladom môže byť aj nedávna novela ústavy Slovenskej republiky,³ ktorá je v tomto duchu príkladom úspechu konzervatívcov, resp. konzervativizmu. Veď síce sa v tejto novele podarilo konzervatívcom presadiť niektoré pravidlá súvisiace s tradičnými hodnotami manželstva, rodiny a národa, základné východisko moderného štátu postaveného na liberálnom individualizme, podľa ktorého v spoločnosti vyhráva väčšia sila, ostalo touto novelou v podstate nedotknuté. Polarizácia spoločnosti a jej „neukončiteľné diskusie“ o zásadných otázkach morálky a spravodlivosti tak budú aj naďalej pokračovať.

Po druhé, podobne ako liberalizmus, tak aj konzervativizmus (minimálne v zmysle jeho dominantného chápania ako politickej ideológie, ktorá sa okrem presadzovania tradičných hodnôt a tradičných inštitúcií vyznačuje aj dôrazom na ochranu súkromného vlastníctva) funguje a legitimizuje sa v rámci kapitalistického systému. MacIntyre dokonca o konzervativizme neváha vyhlásiť, že „jeho oddanosť k spôsobu života štruktúrovanému trhovou ekonomikou je oddanosťou k individualizmu tak korozívnu ako v prípade liberalizmu“ (MacIntyre 2007, s. xv). Aby sme tomuto tvrdeniu porozumeli, musíme si uvedomiť, že v macintyrovskom chápaní sa kapitalizmus považuje za morálne korumpujúci systém, ktorého hodnoty – ako napríklad „nenásytná ziskuchtivosť“ – systematicky rozkladajú práve tie tradičné spoločenstvá a cnostné formy života, ktoré sa konzervativizmus rétoricky snaží chrániť. V tomto zmysle nie je konzervativizmus len zrkadlovým obrazom liberalizmu, ale aj nevedomým nástrojom vlastnej deštrukcie.

Samozrejme, podobne ako v prípade liberalizmu, tak aj pri konzervativizme môžeme hovoriť o existencii rozličných variantov (radikálny, reakčný, umiernený, klasický...), na ktoré sa uvedená kritika vzťahuje v rozličnej miere. Taktiež môžeme súhlasiť s myšlienkou, že nie každá polarizácia (napríklad polarizácia, ktorú kedysi spôsoboval boj za zrušenie otroctva) je v spoločnosti nežiaduca. Ak je však našim cieľom depolarizácia v zmysle rastúcej racionálnej zhody v otázkach morálky a spravodlivosti (a teda zníženie spomínaného prakti-

³ Ústavný zákon č. 255/2025 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

zovaného morálneho relativizmu v spoločnosti), MacIntyre navrhuje odmietnuť „modernú systematickú politiku, či už liberálnu, konzervatívnu, radikálnu alebo socialistickú“ (MacIntyre 2007, s. 255).

Aké je teda nerelativistické, depolarizačné riešenie?

Hoci MacIntyre odmieta liberalizmus a konzervativizmus ako dve podoby toho istého problematického javu (moderného štátu postaveného na princípoch liberálneho individualizmu a kapitalizmu), jeho odpoveď nespočíva v pozícii silnejšieho štátu a príkazovej ekonomike. Naopak, ako alternatívu k súčasnému modernému štátu navrhuje „politiku sebaobrany pre všetky tie lokálne spoločenstvá, ktoré sa ... potrebujú chrániť pred ničivými účinkami kapitalizmu a pustošením štátnej moci“ (MacIntyre 2006, s. 155).

Hoci takýto návrh znie komunitaristicky, MacIntyre (1991, s. 91 – 92) odmieta byť označovaný ako komunitarista. Dôvodom je, že konzistentný komunitarizmus implikuje morálny relativizmus, morálny anti-perfekcionizmus a politický konzervativizmus, čiže pozície, voči ktorým má MacIntyre zásadné výhrady (Knight 2005, s. 271). MacIntyre dokonca upozorňuje, že by bolo „omylom predpokladať, že miestna komunita je sama osebe dobrou vecou“ (MacIntyre 1999, s. 142) a dodáva, že ak miestnym komunitám chýba cnosť náležitej prajnosti (*just-generosity*) a spoločného rozvažovania, „sú vždy náchylné k skorumpovaniu vlastnou obmedzenosťou, sebauspokojením, predpojatosťou voči cudzincom a celou škálou iných deformít“ (MacIntyre 1999, s. 142). Inými slovami, ak MacIntyre navrhuje sebaobranu lokálnych spoločenstiev, nerobí tak preto, že by ho považoval za dobro samé osebe, ale preto, že v dnešnom svete je lokálne spoločenstvo jediným priestorom, v ktorom je možné uskutočňovať takú etiku a politiku, na ktorú sa nevzťahuje spomínaná kritika moderného štátu.

Keď teda MacIntyre hovorí o sebaobrane *lokálnych spoločenstiev*, navrhuje budovanie takých foriem spoločenského a politického života, v ktorých sa politika môže vrátiť k svojmu pôvodnému aristotelovskému poslaniu: byť spoločným úsilím o dosiahnutie dobrého života, a nie byť iba „poskytovaním arény – za čo sa moderný štát sám považuje –, v ktorej každý jednotlivec hľadá svoje súkromné dobro“ (MacIntyre 2007, s. 172). V takýchto lokálnych spoločenstvách, ktoré sú zamerané na konsenzuálne hľadanie odpovede na otázky dobrého života, „nejestvuje žiadny priestor pre moderné liberálne rozlišo-

vanie medzi právom a morálkou“ (MacIntyre 2007, s. 172), pretože medzi *spoločným dobrom* spoločenstva a *osobným dobrom* jeho jednotlivých členov nejestvuje zásadný rozpor.

Na mieste je však otázka: Je takáto macintyrovská predstava *lokálneho spoločenstva* v dnešnom svete realizovateľná? Je možné nájsť či vytvoriť takú politickú entitu, v ktorej by dobro spoločnosti bolo neoddeliteľné od dobra jeho konkrétnych občanov? Ak áno, ako by taká jednotka mala vyzerať? Aké podmienky by malo *lokálne spoločenstvo* spĺňať? Marian Kuna vo svojej monografii o etike a politike Alasdaira MacIntyrea uvádza na rôznych miestach tieto:

1. Politika spoločenstva musí byť chápaná ako spoločná činnosť, ktorá je uskutočňovaná „**obyčajnými ľuďmi**“ (Kuna 2010, s. 185).⁴
2. V spoločenstve musí existovať určitý „typ inštitucionálnej arény, v ktorej sa môžu [títo] obyčajní ľudia ... spoločne zapojiť do **systematickej argumentačnej diskusie určenej na to, aby dospeli k racionálne dobre podloženému spoločnému názoru**“ (MacIntyre 1998, s. 239). Teda aby občania tohto spoločenstva „spoločne racionálne rozvažovali, diskutovali a **nachádzali konsenzus** v najpodstatnejších otázkach tohto spoločenstva“ (Kuna 2010, s. 193 – 194).
3. Členovia spoločenstva musia mať **cnosť náležitej prajnosti** (*just-generosity*) a uvedomovať si, že ich politika „nie je politikou súperiacich záujmov“ (MacIntyre 1999, s. 144), ale politikou, **ktorá sa snaží o dobro všetkých**, vrátane „trvale a dočasne postihnutých (závislých od starostlivosti a pomoci iných)“ (Kuna 2010, s. 197).

⁴ Pod termínom „obyčajní ľudia“ („*plain persons*“) nemyslí MacIntyre nevzdelaných negramotných ľudí, lež bežných občanov rozličných povolání (murárov, lekárov, úradníkov, podnikateľov...). Odvolávajúc sa na teóriu prirodzeného práva Tomáša Akvinského, MacIntyre predpokladá, že poznanie princípov prirodzeného práva (ktoré sú nevyhnutné pre dosiahnutie nášho osobného i spoločného dobra) je v dosahu každého bežného občana, nielen osôb so špeciálnym tréningom (porov. Kuna 2010, s. 189 – 193). Tým MacIntyre zároveň v krátkosti odpovedá na námietku, že jeho koncepcia zdieľanej morálky a racionality v rámci *lokálnych spoločenstiev* (morálny partikularizmus) implikuje morálny relativizmus. Pomerne obsiahlu obhajobu, prečo MacIntyrov morálny partikularizmus neimplikuje morálny relativizmus predstavil Kuna (2010, s. 153 – 161).

4. V spoločenstve musia byť „**relatívne malé nerovnosti v príjmoch či v bohatstve**“ (MacIntyre 1999, s. 144).⁵ Konkrétne by malo ísť o ekonomicky relatívne rovnostárske spoločenstvo, ktoré „podporuje rodinu obmedzením pracovnej mobility, nerovnomerne investuje do vzdelávania a významne sa izoluje od vonkajších trhov ako aj zamerania konzumnej spoločnosti“ (Kuna 2010, 195 – 196).
5. Spoločenstvo musí mať „**vysoký stupeň spoločnej kultúry**, ako také ňou však nie je konštituované“ (Kuna 2010, s. 187).
6. Členovia spoločenstva musia „**zdieľať aspoň jeden spoločný jazyk**“ (Kuna 2010, s. 187).
7. Členovia spoločenstva musia „**zdieľať formálne aj neformálne spôsoby uvažovania** a širokú mieru spoločného chápania praxí a inštitúcií ... [ktoré je] ... vo všeobecnosti **odvodené od nejakej konkrétnej zdedenej kultúrnej tradície**“ (MacIntyre 1998, s. 241).⁶
8. Spoločenstvo nemôže byť veľké (musí byť „**relatívne nevelké**“), aby vzťahy v rámci neho neboli deformované *sociálnym rozpriehradkovaním* (Kuna 2010, s. 188).⁷ Zároveň však musí

⁵ Ako dôvod tejto podmienky MacIntyre (1999, s. 144) uvádza to, že „hrubé nerovnosti v príjmoch či v bohatstve sú samé osebe náchylné generovať konflikt záujmov, ako aj zahmlievať možnosť chápania sociálnych vzťahov v pojmoch spoločného dobra.“

⁶ Keď MacIntyre hovorí o „praxiach“, „cnostiach“ a „inštitúciách“, chápe ich v špecifickom význame, ktorý je trochu odlišný od bežného používania týchto výrazov. Bližšie to vysvetľuje Kuna (2011). Zároveň MacIntyre upozorňuje, že (minimálne) túto požiadavku netreba chápať príliš rigidne. Naopak, môže sa stať, že členovia lokálneho spoločenstva spochybnia „to, čo dovtedajší zvyk a tradícia chápala ako samozrejmé s ohľadom na ich vlastné dobro ako aj dobro spoločenstva, a to prostredníctvom spoločného uvažovania“ (MacIntyre 1998, s. 241).

⁷ Za „sociálne rozpriehradkovanie“ („compartmentalization“) považuje MacIntyre taký jav, keď je spoločnosť rozdelená na odlišné sféry, z ktorých každá má „vlastné štandardy úspechu a porážky, svoje vlastné normatívne očakávania, každá vyžaduje od jednotlivca nadobudnutie návykov, ktoré ho urobia efektívnym v jeho zosúladení sa s týmito štandardmi a v uspokojovaní týchto očakávaní“ (MacIntyre 1992, s. 195).

Následkom takéhoto *sociálneho rozpriehradkovania* je stav, keď sa od jednotlivca očakáva, „že sa bude v odlišných sférach riadiť odlišnými normami a zaujme odlišné, ba aj navzájom *nezlučiteľné* postoje“ (Kuna 2010, s. 53). Ako príklad MacIntyre uvádza vlakového dispečera, ktorý má vypraviť vlak so Židmi do tábora smrti. Na jednej strane sa od neho očakáva, aby bol *dobrým dispečerom*, a tento vlak vypravil (keďže si to od neho vyžadujú normy profesijnej etiky), na druhej strane aby bol *dobrým človekom*, a tento vlak nevypravil (keďže si to vyžaduje jeho morálna integrita). „To, čo v tejto situácii znamená byť dobrým dispečerom, je nezlučiteľné s tým, čo znamená byť dobrým človekom“ (Kuna 2010, s. 54). Tento stav je teda príznačný pre dnešný

byť väčšie než rodina, pretože rodina je nesebestačná a odkázaná na sociálne pozadie (Kuna 2010, s. 194 – 195).

Keby sme sa MacIntyre spýtali, či dokáže identifikovať nejaké súčasné lokálne spoločenstvo, ktoré uvedené podmienky spĺňa, pravdepodobne by ostal ticho – všetky príklady takýchto spoločenstiev, ktoré vo svojich prácach uvádza, pochádzajú totiž z dejín.⁸ Tým nás však stavia do nevďačnej pozície: na jednej strane máme pred sebou víziu inšpirovanú minulosťou, ktorá sa javí ako príťažlivá v kontexte predchádzania spoločenskej polarizácii a praktizovanému morálnemu relativizmu, no na druhej strane sa musíme pýtať, či táto vízia už nie je minulosťou nadobro pochovaná a nepredstavuje pre súčasného človeka len akýsi utopický ideál.

MacIntyre si je tejto námietky dobre vedomý, a preto otvorene priznáva, že jeho vízia je v istom zmysle *utopická*. Zároveň však upozorňuje, že treba rozlišovať medzi *utopizmom budúcnosti* a *utopizmom prítomnosti*. Kým prvý je škodlivý (pretože vedie k obete súčasnosti pre nejakú „imaginárnu veľkolepú budúcnosť“), druhý – do ktorého zaraďuje aj presadzovanie aristotelovského pohľadu na spoločenský poriadok – je vítaný, pretože nás vyzýva si „osvojiť transformačnú politickú predstavivosť, ktorá otvára ľuďom možnosti robiť veci, o ktorých doteraz neverili, že sú schopní“ (MacIntyre 2008, s. 5). Ako príklady tejto *transformačnej politickej predstavivosti* MacIntyre uvádza vytvorenie komunitných škôl, odborových organizácií či nejakej formy spoločného podnikania – pre všetky takéto podujatia potrebujeme „zúfalo čerpať z toho, čo sme sa naučili z minulých foriem spoločenstiev“ (MacIntyre 2008, s. 5). Preto aj keby niekto namietal, že vy-

moderný štát, v ktorom je *osobné dobro* výrazne oddelené od *spoločného dobra*, ako bolo vyššie uvedené pri prezentácii základných východísk a problémov liberalizmu.

⁸ MacIntyre (1999, s. 143) uvádza napríklad „rybárske spoločenstvá Nového Anglicka, ... banické spoločenstvá Walesu, ... farmárske družstvá Donegalu, mayské mestá v Guatemale či Mexiku, niektoré mestské štáty vzdialenejšej minulosti“.

Slovenskému čitateľovi môže ako jeden z azda najbližších príkladov poslúžiť chorvátske mesto Dubrovnik, respektíve niekdajšia Dubrovnícka republika (Ragusa). Tento niekdajší mestský štát bezpochyby spĺňal viacero z MacIntyrom požadovaných kritérií vrátane cnosti náležitej prajnosti (k zrušeniu otroctva tu došlo už v roku 1416 ako vraj v prvej krajine na svete, 150 rokov pred Anglickom a 450 rokov pred USA), dôrazu na egalitarizmus (napríklad v podobe zákazu výrazného maľovania fasád domov, aby sa medzi občanmi neprejavovali prípadné rozdiely v bohatstve) a spoločného rozvažovania (republika bola riadená mestskou radou, na čele ktorej bol „rektor“, a to na volebné obdobie maximálne jeden mesiac s možnosťou byť do funkcie znovuzvolený najskôr o dva roky).

tvorenie macintyrovského *lokálneho spoločenstva* je utópiou, môžeme mu spoločne s MacIntyrom odpovedať, že „na úsilí žiť v súlade s utopickými štandardmi nie je nič utopické“ (MacIntyre 1999, s. 145).

MacIntyre týmto vlastne sám priznáva, že ním navrhnutá vízia *lokálnych spoločenstiev* je v dnešnej dobe realizovateľná len do určitej nízkej miery. Nie je však naivné sa domnievať, že táto miera nemôže byť v budúcnosti väčšia. Ako príklad si môžeme uviesť komunitu *Tipi Loschi* zo severného Talianska, ktorá vznikla v roku 1993 ako združenie pár rodín, no dnes už má okolo sto členov, vedie vlastnú komunitnú školu a spravuje tri družstevné podniky (Dreher 2017, s. 183). Je však zrejmé, že táto komunita – hoci je čoraz väčšia a nezávislejšia – nemá (ešte) potrebnú samostatnosť, a to predovšetkým v oblasti zákonodarstva. Preto môžeme súhlasiť s Kunom (2010, s. 212), že by sme sa popri budovaní lokálnych spoločenstiev mali usilovať aj o istú mieru angažovanosti na úrovni štátu, pretože „lokálne spoločenstvá neexistujú a ani nemôžu existovať v úplnej izolácii či nezávislosti od širšieho štátneho politického celku.“

Teda na rozdiel od MacIntyry, ktorý sa aj k otázke volieb stavia rezervovane (napríklad v roku 2024 odporúčal v amerických prezidentských voľbách nehlasovať, respektíve, keby to bolo možné, tak hlasovať „proti systému, ktorý človeku ponúka voľbu medzi Bushovým konzervativizmom a Kerryho liberalizmom“ – MacIntyre 2004), Kuna navrhuje „integrovat politiku miestnej komunity do širšej politiky štátu“ (Kuna 2018, s. 397), a to najmä dôsledným rešpektovaním „princípu subsidiarity na všetkých spoločenských úrovniach“ (Kuna 2018, s. 398).

A síce Kuna (2018, s. 397) zdôrazňuje, že štát by nemal „rešpektovať *akékoľvek* nároky lokálnej komunity, ak sa ich dovoľáva v mene princípu subsidiarity“, ⁹ v tomto príspevku si dovoľíme tvrdiť, že prvým úspešným krokom na ceste k budovaniu *lokálnych spoločenstiev* by mohla byť práve snaha o postupnú decentralizáciu štátnej moci. Nie nadarmo je totiž adjektívum „lokálne“ obsiahnuté už v samotnom názve MacIntyrových *lokálnych spoločenstiev* a nie bezdôvodne sa môžeme domnievať, že bez splnenia podmienky o relatívnej „neveľkosti“ a čo najväčšej legislatívnej samostatnosti, bude v dnešnej modernej globalizovanej spoločnosti takmer nemožné do-

⁹ Napríklad princípu subsidiarity sa podľa Kuna (2018, s. 397 – 398) nemôže „oprávnené dovoľávať lokálna komunita požadujúca právne uznanie jej morálne neprijateľných praktík, akou je ženská obriezka,“ pretože je to v rozpore s katolíckym sociálnym personalizmom, ktorý Kuna považuje za interpretačný rámec tohto princípu.

siahnuť splnenie ďalších podmienok na ceste k racionálnejšej, nerelativistickej a menej polarizačnej, politike.

Navyše, pre Slovenskú republiku by v súčasných podmienkach mohla byť decentralizácia štátnej moci želaná nielen z dôvodu znižovania spomínaných problémov moderného štátu, ale taktiež aj z dôvodu potenciálneho rastu blaha jeho obyvateľov – v pracovnom materiáli OECD sa totiž Slovenská republika uvádza ako štát, ktorý by vďaka decentralizácii štátnej moci mohol zvýšiť svoj hrubý domáci produkt (HDP) spomedzi všetkých skúmaných štátov najviac, a to až o 10% (Blöchliger 2013, s. 12). Ako dôvod tejto úspory sa môže javiť práve onen macintyrovský predpoklad, že politika na úrovni súčasného moderného štátu omnoho viac a častejšie korumpuje ľudí (respektíve omnoho viac a častejšie spôsobuje neefektívnejšie využívanie verejných zdrojov) než politika na úrovni lokálnej samosprávy.

Záver: Od novely slovenskej ústavy k MacIntyrovi a späť

Do akej miery by mali byť umelé potraty legálne? Je vhodné zapojiť sa do vojny? Mali by bohatší občania platiť štátu vyšší podiel daní zo svojho majetku a príjmov než chudobnejší? Tieto a podobné otázky sú častým „jablkom sváru“ – môžeme povedať aj: dôvodom polarizácie – v dnešnej spoločnosti, a to najmä medzi zástancami dvoch dominantných politických ideológií (liberalizmu a konzervativizmu). Nedávna novela slovenskej ústavy je toho napokon názorným príkladom: hoci na legislatívnej úrovni v konečnom dôsledku zvíťazilo konzervatívne nazeranie na predostretú problematiku, v mediálnom a spoločenskom diskurze sme boli svedkami výraznej názorovej nezhody pred i po jej prijatí. Dá sa takýmto „neukončiteľným diskusiám“ v oblasti morálky a spravodlivosti vyhnúť alebo je takýto praktizovaný morálny relativizmus faktom, ktorý treba jednoducho prijať?

Cieľom tohto príspevku bolo prezentovať a objasniť tvrdenie, inšpirované dielom Alasdaira MacIntyry, že konzervativizmus je v podstate len prezlečeným liberalizmom, ako aj ponúknuť riešenie, ktoré spočíva v opustení týchto dvoch názorových pozícií smerom k budovaniu *lokálnych spoločenskostí* aristotelovského typu, a tak prispieť k zníženiu nežiaducej polarizácie i praktizovanému morálneho relativizmu v dnešnej spoločnosti.

Za týmto účelom boli v prvej časti príspevku predstavené základné východiská a problémy liberalizmu ako súčasnej dominantnej politickej ideológie, ktorá sa pri preferenciách svojich občanov usilu-

je o neutralitu, čoho dôsledkom sú nielen „neukončiteľné diskusie“ o zásadných otázkach morálky a spravodlivosti, ale aj zvyšovanie polarizácie a iracionality, a to najmä z toho dôvodu, že sa ako jediné obhájitelné kritérium pri praktizovaní liberalizmu javí kritérium *väčšej sily*. Následne boli v príspevku explikované dve zásadné podobnosti konzervativizmu a liberalizmu (1. akceptácia liberálneho individualizmu moderného štátu, 2. spätosť s kapitalizmom), ktoré vysvetľovali, prečo môžeme macintyrovsky tvrdiť, že konzervativizmus je vlastne len prezlečeným liberalizmom.

Osobitnou časťou príspevku bola prezentácia MacIntyrovej odpovede na problémy liberalizmu, ktorá nespočíva v presadzovaní konzervativizmu (keďže ten je pre MacIntyra len inou obdobou liberalizmu), lež v návrhu na budovanie *lokálnych spoločenstiev* aristotelovského typu, ktoré sa vyznačujú konsenzuálnym hľadaním odpovedí na otázky dobrého života, a v ktorých sú depolarizačné a relativistické tendencie minimalizované skutočnosťou, že medzi *spoločným dobrom* spoločenstva a *osobným dobrom* jeho jednotlivých členov nejestvuje zásadný rozpor. Keďže však budovanie *lokálnych spoločenstiev* je v dnešnom svete do značnej miery neuskutočniteľné (či dokonca až *utopické*), záver tejto časti patril príkladom, ako je možné túto víziu aspoň čiastočne začať naplňovať.

Popri MacIntyrových návrhoch na zakladanie komunitných škôl či spoločného podnikania sme prezentovali aj návrh Mariana Kunu, ktorý spočíva v úsilí o istú mieru angažovanosti na úrovni štátu, a to najmä pri presadzovaní princípu subsidiarity. Zdá sa totiž, že ak neostaneme (ako sčasti navrhuje MacIntyre) politicky pasívni na úrovni súčasného moderného štátu, lež budeme sa usilovať o väčší dôraz na princíp subsidiarity či aspoň o zvýšenie decentralizáciu štátnej moci, bude to mať za následok nielen pokles rozličných problémov, ktoré so sebou prináša moderný štát postavený na zásadách liberálneho individualizmu, ale taktiež aj potenciálny nárast blahobytu.

Preto ak nedávna novela ústavy – zdôraznením vrchovanosti národnej identity či explikovaním rodičovského práva na výchovu a vzdelávanie detí v oblasti formovania intímneho života – priniesla so sebou čiastočné zvýšenie subsidiarity a decentralizácie štátnej moci, môže ísť paradoxne o jeden z prvých krokov na ceste k zníženiu celkovej nežiaducej polarizácie v našej spoločnosti (a to aj na priek tomu, že jej prijatie nárazovo prispelo k zvýšeniu polarizácie).

A tak, aj keď budeme macintyrovsky naďalej tvrdiť, že konzervativizmus je vlastne len prezlečený liberalizmus, zdá sa ako adekvátne podporovať takú politiku (spravidla skôr konzervatívnu), ktorá sa na úrovni štátnej moci usiluje o väčší dôraz na subsidiaritu a decentralizáciu. Tým sa totiž približujeme k budovaniu *lokálnych spoločenstiev* aristotelovského typu, ktoré sa oproti súčasnej spoločnosti vyznačujú výrazne nižšou mierou praktizovaného morálneho relativizmu a nežiaducej polarizácie.

Literatúra

- BANAS, J. 2010. Politická neutralita: terminologické a metodologické poznámky. In: Ján Bañas (ed.). *Liberalizmus neutrality. Vybrané metodologické, etické a sociálne aspekty*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku, s. 9 – 32.
- BLOCHLIGER, H. 2013. Decentralisation and Economic Growth - Part 1: How Fiscal Federalism Affects Long-Term Development. *OECD Working Papers on Fiscal Federalism*, č. 14. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/5k4559gx1q8r-en>.
- DREHER, R. 2017. *Benediktova voľba. Stratégia pre kresťanov v postkresťanskom svete*. Bratislava: Postoj Media.
- DWORKIN, R. 1993. Liberalizmus. In: Egon Gál – František Novosád (eds.). *O slobode a spravodlivosti: Liberalizmus dnes*. Bratislava: Archa, s. 200 – 221.
- LOCKE, J. 1980. *Second Treatise of Government* [„2nd Tr.“]. Indianapolis: Hackett Publishing.
- KNIGHT, K. 2005. Aristotelianism versus Communitarianism. In: *Analyse und Kritik*, roč. 27, č. 2, s. 259-273. <https://doi.org/10.1515/auk-2005-0203>
- KONIAR, I. 2011. *Tradícia spravodlivej vojny. Teória alebo teórie?*. Ružomberok: Verbum – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku.
- KUNA, M. 2010. *Etika a politika v perspektíve Alasdaira MacIntyry*. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku.
- KUNA, M. 2011. Význam cností v kontexte sociálnych praxí a inštitúcií. In: *Filozofia*, roč. 66, č. 3, s. 268 – 272.
- KUNA, M. 2018. Význam princípu subsidiarity pre MacIntyrovu víziu politiky. In: *Filozofia*, roč. 73, č. 5, s. 389 – 399.
- MACINTYRE, A. 1988. *Whose Justice? Which Rationality?*. University of Notre Dame Press.

- MACINTYRE, A 1991. I'm Not a Communitarian, But... In: *The Responsive Community*, roč. 1, č. 3, Summer 1991, s. 91-92.
- MACINTYRE, A. 1992. What Has Not Happend in Moral Philosophy. In: *The Yale Journal of Criticism*, roč. 5, č. 2, s. 193 – 199.
- MACINTYRE, A. 1994. The Theses on Feuerbach: a Road Not Taken. In: Carol C. Gould – Robert S. Cohen (eds.). *Artifacts, Representations and Social Practice*. Kluwer Academic Publishers, s. 277-290. https://doi.org/10.1007/978-94-011-0902-4_16
- MACINTYRE, A. 1998. Politics, Philosophy and the Common Good. In: Kelvin Knight (ed.). *The MacIntyre Reader*. University of Notre Dame Press, s. 235 – 252.
- MACINTYRE, A. 1999. *Depended Rational Animals. Why Human Being Need the Virtues*. Open Court Publishing.
- MACINTYRE, A. 2004. *The Only Vote Worth Casting in November* [online]. [cit. 2025-12-15]. Dostupné z: <https://chamberscreek.net/library/macintyre/macintyre2004vote.html>
- MACINTYRE, A. 2006. Three Perspectives on Marxism: 1953, 1968, 1995. In: Alasdair MacIntyre. *Ethics and Politics: Selected Writtings*. Vol. 2. Cambridge University Press, s. 145 – 158. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511606670.009>
- MACINTYRE, A. 2007. *After Virtue. A Study in Moral Theory*. Third Edition. University of Notre Dame Press.
- MACINTYRE, A. 2008. How Aristotelianism Can Become Revolutionary: Ethics, Resistance, and Utopia. In: *Philosophy of Management*, roč. 7, č. 1, s. 3 – 7. <https://doi.org/10.5840/pom2008712>
- MAHÚT, S. Š. 2021. *Ludská dôstojnosť z právnofilozofickej perspektívy*. Dizertačná práca. Katolícka univerzita v Ružomberku.

Mgr. Samuel Štefan Mahút, PhD.

Centrum pre interdisciplinárne štúdiá
Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku
Hrabovská cesta 1B
034 01 Ružomberok

samuelstefan.mahut@ku.sk

Príspevok publikovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0354/24 „Pluralita a relativizmus v súčasnej filozofii“.